

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
ЗАГОЛОВКІВ І ЗАГОЛОВНИХ КОМПЛЕКСІВ****TRANSLATION STRATEGIES FOR ACHIEVING ADEQUACY OF TRANSLATION
OF HEADLINES AND HEADLINE COMPLEXES****Міщенко Т.В.,***orcid.org/0000-0002-1424-1724**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя***Лабуга О.Г.,***orcid.org/0009-0002-8099-7252**студентка «» курсу магістратури факультету філології, історії та політико-юридичних наук
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

В сучасному світі, де інформація поширюється з неймовірною швидкістю, заголовні комплекси стають одними з найважливіших елементів тексту, які повинні бути короткими, точними і цікавими, щоб залучити увагу читачів. Заголовний комплекс – це структурно-семантичне об'єднання елементів тексту, які передують йому, але органічно пов'язані змістовно і концептуально з основним масивом конкретного тексту. Заголовний комплекс часто є першим елементом, який бачать читачі, і може визначати те, чи будуть вони зацікавлені в подальшому читанні. При використанні стратегій перекладу заголовних комплексів необхідно забезпечити перекладацьку адекватність, тобто передати всю необхідну інформацію, відтворити інформаційний та концептуальний потенціал заголовного комплексу, а також врахувати культурні та мовні особливості. Для досягнення перекладацької адекватності необхідні трансформації заголовних комплексів та застосування певних перекладацьких стратегій. У статті досліджуються важливі аспекти перекладу заголовних комплексів, які є ключовими елементами комунікації з текстом та привертають увагу читачів, а також розглядаються найбільш поширені у заголовних комплексах перекладацькі стратегії конкретизації та генералізації. Стратегія конкретизації передбачає надання більш деталізованого та контекстуального перекладу, щоб читачі з різних культурних середовищ могли повністю зрозуміти задум заголовних комплексів. Водночас, стратегія генералізації спрямована на узагальнення певних аспектів змісту, які не є близькими до менталітету та сприйняття українського читача, тим самим сприяючи глибшому зв'язку та розумінню змісту. Засновані на цих стратегіях підходи визнають, що успішний переклад – це не тільки мовне завдання, але й культурне та контекстуальне, відповідаючи вимогам сучасної глобальної комунікації та міжкультурного обміну. Обрані перекладацькі стратегії конкретизації та одомашнення є важливими, оскільки вони забезпечують зрозумілість тексту для цільової аудиторії, адаптацію до її культурних особливостей, а також підвищують виразність та ефективність комунікації.

Ключові слова: заголовні комплекси, перекладацькі стратегії, стратегія конкретизації, стратегія генералізації, адекватність перекладу.

In the modern world, where information spreads at an incredible speed, headline complexes become one of the most important elements of text, which must be concise, precise, and engaging to capture readers' attention. A headline complex is a structural-semantic combination of elements preceding it, but organically linked in content and concept with the main body of a specific text. The headline complex is often the first element that readers see and can determine whether they will be interested in further reading. When using translation strategies for headline complexes, it is essential to ensure translation adequacies, i.e., to convey all the necessary information, reproduce the informational and conceptual potential of the headline complex, and take into account cultural and linguistic peculiarities. To achieve translation adequacy, transformations of headline complexes and the application of specific translation strategies are required. The article explores important aspects of translating headline complexes, which are key elements of communication with the text and capture readers' attention and the most common translation strategies of specification and generalization in headline complexes are also considered. The concretization strategy involves providing a more detailed and contextual translation so that readers from different cultural backgrounds can fully understand the intent of the title complexes. At the same time, the strategy of generalization is aimed at generalizing certain aspects of the content that are not close to the mentality and perception of the Ukrainian reader, thus contributing to a deeper connection and understanding of the content. Approaches based on these strategies recognize that successful translation is not solely a linguistic task but also a cultural and contextual one, aligning with the demands of modern global communication and intercultural exchange. The chosen translation strategies of specification and generalization are significant as they ensure the text's comprehensibility for the target audience, adaptation to its cultural specificities, and enhance the expressiveness and effectiveness of communication.

Key words: headline complexes, translation strategies, specification strategy, generalization strategy, translation adequacy.

Постановка проблеми. Заголовні комплекси шальну роль у залученні уваги читачів та передачі ключової інформації і є першим контактом як важливі елементи тексту відіграють вирі-

аудиторії з текстом. Успішний переклад заголовних комплексів є критично важливим для досягнення комунікаційної ефективності та збереження інтегритету тексту при перенесенні його на іншу мову. Переклад заголовних комплексів може стати викликом через культурну та мовну різницю між джерелом та цільовою мовами, а вибір слів, їхнє стилістичне наповнення, культурні асоціації та нюанси можуть відрізнятись в різних мовах, тому перекладач повинен врахувати ці особливості та забезпечити відповідність заголовка контексту і змісту оригінального тексту. Підходи до перекладу заголовних комплексів також можуть різнитись в залежності від жанру тексту та цільової аудиторії, тому у цьому контексті, важливість дотримання адекватності перекладу полягає в забезпеченні того, щоб перекладач вдало передав ідею або емоційний відтінок оригінального заголовка, що дозволить досягти бажаного впливу на аудиторію цільової мови. Для цього перекладачі використовують різні стратегії, підбираючи оптимальний підхід відповідно до контексту та мети перекладу заголовних комплексів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації здійснюються у двох напрямках: структурно-семантичному та власне перекладацькому. Згідно з першим науковці зосереджуються переважно на проблемі семантики та прагматики англійських заголовків у журнальних мікротекстах [6] та в сучасних британських і американських виданнях [10]. Відповідно до другого вивчаються перекладацькі стратегії в перекладах назв художніх творів і заголовків [1], способи перекладу заголовків – комунікативний та семантичний [18]. Також досліджувався стилістичний аспект перекладу заголовків у публіцистичних текстах [5] та в англійських новинах політичного дискурсу [8]. Разом з тим, питання стратегій перекладу заголовків та заголовних комплексів новинних текстів залишилося поза увагою дослідників.

Постановка завдання. Завданням дослідження є виокремлення перекладацьких стратегій для досягнення адекватності перекладу заголовних комплексів.

Виклад основного матеріалу. Перший контакт читача з будь-яким твором відбувається через заголовок. Основне завдання заголовка – виразити головну мету повідомлення, встановити контакт із читачем, привертати його увагу та зацікавити темою матеріалу, а також заголовок активує найважливішу інформацію повідомлення і впливає на сприйняття твору читачем [2, с. 217].

Особливість заголовка полягає в тому, що він одночасно уточнює і узагальнює значення, бо він пов'язаний з реальною ситуацією.

Заголовок – це лаконічна та приваблива фраза або речення, розташовані у верхній частині статті, документа чи контенту. Його основна мета – надати швидкий огляд або підсумок основної теми чи предмета, спонукати читача докладніше ознайомитися з вмістом. Заголовки часто використовують мову, яка є цікавою, інформативною або привертає увагу, спрямовуючись на захоплення уваги читача та передачу основного повідомлення пов'язаного тексту.

Заголовки та заголовні комплекси є особливим лінгвістичним явищем, яке відрізняється від інших елементів тексту, оскільки заголовок завжди має глибокий зв'язок зі змістом тексту і відображає його тематичну спрямованість, якісно передаючи ключову інформацію. Особливою рисою заголовка є його півфункціональність, тобто він не лише інформує читача про зміст тексту, але й має функцію привертання уваги та зацікавлення аудиторії [2, с. 218].

Заголовний комплекс виступає важливим інструментом комунікації, здатним викликати інтерес та мотивувати читача прочитати весь текст, а через свою компактність, він повинен передати основний зміст або ідею тексту, роблячи основний зміст привабливим та лаконічним. Такий особливий характер заголовків диктує необхідність уважного вибору стратегій перекладу, щоб забезпечити адекватність та точність передачі смислу в перекладі заголовних комплексів [6, с. 22].

Заголовні комплекси включають основний заголовок та «лід» (англ. «lead»). Основний заголовок виконує ключову роль у передачі змісту тексту і привертанні уваги читача, а лід є вступним реченням, який має за мету зацікавити читача і підняти його інтерес до подальшого читання [6, с. 27]. При перекладі заголовних комплексів, перекладач повинен звертати увагу на всі елементи комплексу та їхнє функціональне значення, забезпечуючи збереження структури, стилістики та інформаційного змісту заголовка для досягнення адекватності перекладу та його ефективного сприйняття аудиторією [6, с. 28].

Взаємодія заголовка й ліда у тексті має велике значення для передачі повідомлення та забезпечення ефективності комунікації з читачем, оскільки обидва ці елементи є ключовими для структурування та організації інформації, а також для залучення уваги та визначення контексту повідомлення.

Основною метою перекладу текстів і заголовних комплексів зокрема є досягнення адекватності, тобто функціональної тотожності оригіналу [11, с. 153]. Адекватність перекладу забезпечується застосуванням перекладацьких стратегій як плану досягнення функціональної ідентифікації між текстом мови джерела та текстом цільової мови [17, с. 65] з метою повної передачі змісту оригіналу та його функціонально-стилістичного оформлення.

Найбільш поширені з перекладацьких стратегій, які можуть використовуватися при перекладі заголовних комплексів, включають стратегії конкретизації та генералізації.

Перекладацькі стратегії конкретизації та генералізації відіграють важливу роль у сучасному перекладі, оскільки вони сприяють розумінню тексту цільовою аудиторією. Стратегія конкретизації допомагає надати більше деталей та контексту в перекладі, щоб читачі з різних культурних фонів могли повністю осмислити повідомлення, а стратегія генералізації, натомість, спрямована на те, щоб випустити аспекти змісту нерелевантні для цільової аудиторії.

Стратегія конкретизації у перекладі спрямована на забезпечення більшої докладності, зрозумілості та контекстуальної ясності перекладеного матеріалу для читача. Ця стратегія представлена двома видами: семантичним і структурним. Семантична конкретизація полягає у заміні загальних або абстрактних слів більш конкретними, специфічними або технічними термінами в перекладі. Структурна конкретизація реалізується введенням нових слів з пояснювальною функцією у переклад.

Стратегія конкретизації застосовується як на рівні заголовка, так і на рівні ліда або в тексті в цілому, залежно від потреби передачі точного змісту та контексту оригінального матеріалу [18, с. 59].

Стратегія конкретизації, яка полягає у зосередженні уваги на передачі конкретних деталей, контексту та нюансів оригінального тексту під час перекладу, використовується з метою забезпечення максимальної точності та збереження семантичної глибини оригінального заголовного комплексу в перекладі, навіть якщо це вимагає додаткових пояснень, розширеного контексту або докладніших описів, що демонструє наступний приклад:

(1a) *The forgotten medieval habit of 'two sleeps'*

(1b) *For millennia, people slept in two shifts – once in the evening, and once in the morning. But why? And how did the habit disappear?* [13].

(1c) *Двофазний сон. Чому ми так спали, а зараз – ні.*

(1d) *Протягом тисячоліть люди лягали спати приблизно о 9 вечора, прокидалися опівночі й знову засинали о 1–3 ночі. Чому вони мали такий режим сну? І чому ми спимо інакше?* [4].

У наведеному прикладі представлена стратегія структурної конкретизації. У випадку перекладу (1a) на українську мову (1c), стратегія конкретизації використовується шляхом додавання додаткового пояснення («*Чому ми так спали, а зараз – ні*») для того, щоб зрозуміти, про що саме йдеться в тексті. Вона також передає інформацію про те, що йдеться про зміну способу сну. У випадку перекладу ліду (1b) на українську стратегія конкретизації реалізується за рахунок введення до його складу в перекладі (1d) точного часу сну *о 9 вечора* та *о 1–3 ночі*, щоб краще зорієнтувати читача у змісті тексту.

Семантична конкретизація, заснована на заміні одиниць із загальним значенням у мові оригіналу на слова конкретної семантики, що демонструє наступний приклад:

(2a) *Baby's life 'probably saved' by umbilical stem cells.*

(2b) *A heart surgeon says he «probably saved the life» of a baby by carrying out a «world-first» operation using stem cells from placentas* [14].

(2c) *Хворому серцю допомогли стовбурові клітини. У Британії провели першу таку операцію в історії.*

(2d) *Британський кардіохірург заявив, що провів «першу у світі» операцію з використанням плацентарних стовбурових клітин, яка «ймовірно, врятувала життя» дитині* [10].

У наведеному прикладі у заголовку (2a) словосполучення *Baby's life* має більш широку семантику, адже життя людини залежить від функціонування усіх органів, натомість у перекладі (2c) вживається сполука *Хворому серцю* на позначення конкретного органу, який забезпечує життєдіяльність решти. Крім того, при перекладі ліда (2b) застосовується структурна конкретизація за рахунок введення до структури підзаголовка (2d) етноніма *Британський*, щоб надати читачам інформацію про місце події.

На відміну від стратегії конкретизації, стратегія генералізації спрямована на узагальнення змісту і опущення деталей про учасників подій, їх оцінку, час або місце:

(3a) *Alpine guide finds body missing on Austrian glacier since 2001* [12].

(3b) *Гори розкривають секрети. Чому в Альпах почали знаходити людей, зниклих десятки років тому* [3].

В даному прикладі реалізується стратегія генералізації змісту про учасників подій та час. У заголовку (3a) словосполучення *body missing on Austrian glacier* має більш конкретну семантику за рахунок локалізації зниклої людини в Альпах, натомість у перекладі (3b) особа позначається іменником у множині *людей*. Крім того, обставина часу *since 2001* у заголовку (3a) при перекладі була замінена на *десятки років тому* у (3b), що позначає більш невизначений часовий проміжок, що надає тексту більшої драматичності та виразності.

Стратегії конкретизації та генералізації можуть взаємодіяти в одному заголовному комплексі. При цьому стратегія конкретизації фокусує увагу читачів на певних аспектах змісту, а генералізація слугує фоном для них, що демонструє наступний приклад:

(4a) *Italian fugitive Edgardo Greco tracked down as pizza maker after 16 years.*

(4b) *A convicted Italian mafia killer on the run since 2006 has been caught in France, having hidden in plain sight as a pizza chef for at least three years* [15].

(4c) «Найгірший злочинець Італії» роками працював кухарем у Франції. Як його вдалось спіймати.

(4d) *Засудженого за вбивство італійського мафіози, який переховувався з 2006 року, спіймали у Франції. Він щонайменше три роки працював кухарем у Ніцерії* [7].

У наведеному прикладі представлена стратегія генералізації змісту в аспекті характеристики учасника подій та часу. При перекладі заголовку (4a) на українську мову сполука *Italian fugitive Edgardo Greco*, що вказує на ім'я і походження особи було замінено на «Найгірший злочинець Італії» в (4c), оскільки цей вираз апелює до почуття безпеки і таким чином привертає увагу читачів. Словосполучення *pizza maker* заміню-

ється на іменник *кухар*, що не вказує на конкретний вид діяльності, а обставині часу *16 years* відповідає одиниця з узагальнюючим значенням *роками*, оскільки перекладач вважає ці деталі неважливими для української аудиторії. При перекладі ліду (4b) вираз *as a pizza chef* на позначення високого статусу працівника в закладі перекладено як *працював кухарем у Ніцерії* (4d) із семантикою рядового працівника, що понижує статус злочинця. Натомість, при перекладі ліду (4b) реалізується стратегія семантичної конкретизації, за якої вираз *Italian mafia killer* із більш широкою семантикою невизначеного кола осіб перекладається у (4d) як *засудженого за вбивство італійського мафіози* на позначення конкретної людини, що більш точно відображає характер його злочину, а не просто статус засудженого.

Висновок. Під час аналізу розглянутих прикладів та використаних перекладацьких стратегій для досягнення адекватності перекладу заголовних комплексів стало очевидним, наскільки важливим є правильне використання цих стратегій для забезпечення точного та зрозумілого перекладу. Стратегія конкретизації буває семантичною і структурною і дозволяє передати деталі та контекст оригінального заголовку, забезпечуючи точність та повноту інформації, що особливо важливо для збереження змісту та контексту подій у перекладі. Стратегія генералізації спрямована на зрозумілість та доступність перекладу цільовій аудиторії за рахунок опущення нерелевантних для неї деталей. Обидві стратегії можуть взаємодіяти в одному заголовному комплексі з метою досягнення адекватності перекладу, тобто максимально точної і вірної передачі сенсу та ідеї оригінального заголовка або заголовного комплексу. При цьому стратегія конкретизації фокусує увагу читачів на певних аспектах змісту, а генералізація слугує фоном для них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воробйова Т., Смалькова Л. М. Назви художніх творів та заголовки як перекладацька проблема (на матеріалах англomовної художньої літератури у перекладах українською). Лінгвостилістичні студії. 2018. Вип. 8. С. 140–151.
2. Гонтаренко А. С. Англomовні заголовки та їх переклад на українську мову: Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Івано-Франківськ: Серія «Філологічна», 2014. № 45. С. 217–219.
3. Гори розкривають секрети. Чому в Альпах почали знаходити людей, зниклих десятки років тому. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66596979> (дата звернення: 23.08.2023).
4. Двофазний сон. Чому ми так спали, а зараз – ні. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-60037869> (дата звернення: 23.08.2023).
5. Збіглей І., Мусурівська О. Стилiстичні особливості заголовків у публіцистичному стилі. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Германська філологія». 2015. № 751. С. 79–86.
6. Коваленко А.М. Заголовок англomовного журнального мікротекстповідомлення: структура, семантика, прагматика: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2002. 187 с.

7. «Найгірший злочинець Італії» роками працював кухарем у Франції. Як його вдалось спіймати. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-66582241> (дата звернення: 23.08.2023).
8. Нечай І.О. Функціонально-стилістичні особливості заголовків англomовних новинних медіатекстів політичного дискурсу. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. № 5. С. 27–30.
9. Ревенко В. Прагматичні особливості заголовків сучасних британських і американських видань. Південний архів (філологічні науки). Херсон, 2018. № 73. С. 125–129.
10. Хворому серцю допомогли стовбурові клітини. У Британії провели першу таку операцію в історії – BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64040056> (дата звернення: 23.08.2023).
11. Чередниченко О. Про мову і переклад. К., 2007. 248 с.
12. Bell B. Alpine guide finds body missing on Austrian glacier since 2001. BBC – Homepage. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66590918> (date of access: 23.08.2023).
13. Gorvett Z. The forgotten medieval habit of 'two sleeps'. BBC – Homepage. URL: <https://www.bbc.com/future/article/20220107-the-lost-medieval-habit-of-biphasic-sleep> (date of access: 23.08.2023).
14. Hill B. M. Baby's life 'probably saved' by umbilical stem cells. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-bristol-63946248> (date of access: 23.08.2023).
15. Kirby B. P. Italian fugitive Edgardo Greco tracked down as pizza maker after 16 years. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64495564> (date of access: 23.08.2023).
16. Kyrychuk L. Translation strategies, methods and techniques: in pursuit of translation adequacy. Research Trends in Modern Linguistics and Literature. 2018. vol. 1. P80 URL: https://www.academia.edu/74474225/Translation_Strategies_Methods_and_Techniques_In_Pursuit_of_Translation_Adequacy (date of access: 23.08.2023).
17. Newmark P. About Translation. Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 1991. 196 p.
18. Nida E., Charles R. Taber. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill Academic Publishers, 2003. 218 p.

УДК 821.111(71)-313.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.47>

ІНТЕРСЕМІОТИЧНЕ ПЕРЕКОДУВАННЯ ДРАМИ Е. ОЛБІ “THREE TALL WOMEN”

INTERSEMIOTIC RE-CODING OF E. ALBEE’S DRAMA “THREE TALL WOMEN”

Нечай Н.В.,

orcid.org/0000-0001-6470-8591

доктор філософії,

викладач кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова

Херсонського державного університету

Статтю присвячено дослідженню особливостей інтерсеміотичного перекодування драми Е. Олбі “*Three Tall Women*” на сцені. Театральна інсценізація передбачає перенесення драматичного тексту в мультимодальне середовище, де смислотворення відбувається за рахунок не тільки мовних знаків, а й візуальних образів. Виявлено, що під час відтворення драматичного твору на сцені збережено основну ідею тексту оригіналу. Однак мають місце і відмінності. Режисер-постановник виступає у ролі перекладача та визначає сюжет, а також образи героїв, що постануть перед глядачем. Ураховуючи специфіку відтворення драматичного тексту на сцені, текст оригіналу неминуче зазнає значних змін, оскільки режисер-постановник вирішує, які саме деталі зберегти, а які опустити, на чому акцентувати увагу глядача, а що представити як вторинне. Окрім того, у драматичному тексті емоції персонажів та їх переживання описуються вербально і водночас відтворюються жестами, мімікою та завдяки музичному супроводу тієї чи іншої сцени у виставі. Важливими під час перекладу є соціокультурна перекладацька компетенція, екстралінгвістичні або фонові знання вихідної культури. До неадекватного потрактування драматичного тексту призводить відхилення від дотримання ідіостилістичної специфіки у перекладі. Необхідним є відтворення національно-культурної своєрідності драматичного тексту. До того ж у процесі дослідження встановлено, що обов’язковим постає відтворення лінгвокультурної специфіки вживання лексико-семантичних одиниць у мовленні героїв п’єси. Встановлено, що урахування контексту написання драми та розкриття ідейного спрямування драматичного твору є необхідним для сприйняття глядача. Режисер-постановник стає ніби співавтором та його інсценізація передбачає, що текст оригіналу актуалізується в інтерпретації окремого глядача, який вкладає у нього власне розуміння.

Ключові слова: адекватність перекладу, відтворення, драма, інсценізація, інтерсеміотичний переклад.